

РОЗДІЛ 1 УКРАЇНСЬКА МОВА

УДК 811.161.2'243:378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.34.1.1>

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

STUDENTS' INDEPENDENT WORK ORGANIZATION FEATURES DURING THE DISTANCE LEARNING OF THE UKRAINIAN LANGUAGE BY FOREIGN STUDENTS AT THE INITIAL STAGE

Артёмова О.І.,*orcid.org/0000-0002-7796-1948**старший викладач кафедри філології та лінгводидактики**Харківського національного автомобільно-дорожнього університету***Тараненко В.В.,***orcid.org/0000-0001-8649-2285**старший викладач кафедри філології та лінгводидактики**Харківського національного автомобільно-дорожнього університету***Ушакова Н.В.,***orcid.org/0000-0001-8478-1964**старший викладач кафедри філології та лінгводидактики**Харківського національного автомобільно-дорожнього університету*

У статті досліджено роль самостійної роботи в умовах дистанційного навчання іноземних студентів українській мові як іноземній. Аналіз наукових досліджень виявив зміни ставлення до поняття «самостійна робота», а також недостатність висвітлення проблеми оволодіння нерідною мовою іноземцями з нульовим рівнем підготовки через повний перехід на онлайн навчання в Україні. Досліджено різні електронні освітні ресурси та їх вплив на мотивацію студентів. Позначено проблему нестачі сучасних комп'ютерних дидактичних матеріалів з української мови як іноземної, за допомогою яких можна інтенсифікувати та підвищити результативність навчання. Відзначено негативний вплив дистанційного навчання на психологічний стан студентів. Спираючись на практичний досвід використання вже створених дистанційних курсів на платформі Moodle, досліджено досвід створення нового дистанційного курсу на основі посібника «Українські відмінки: картки й таблиці». Показано, що актуальною перевагою такого типу навчальних матеріалів є комунікативна спрямованість. У статті сформульовані основні переваги використання сервісу для графічного дизайну Canva та платформи H5P для студентів – як допомога у засвоєнні та закріпленні вивченого матеріалу. Виявлено, що підвищенню ефективності навчального процесу сприяє використання емоційно забарвлених аудіо та відеоматеріалів, використання мультиплікаційних фільмів та подкастів, які створюють викладачі кафедри. У статті наголошується, що доцільне використання різноманітності можливостей онлайн сервісів сприяє формуванню особистісних якостей студента: активності, самостійності, відповідальності. Зроблено висновок про те, що дистанційний курс для самостійної роботи студентів «Українські відмінки», в якому ми використовуємо різні електронні ресурси, дає можливість індивідуалізувати навчальний процес, сприяє кращому засвоєнню іноземцями відмінкової системи української мови відповідно до комунікативних потреб студентів різного рівня.

Ключові слова: українська мова як іноземна, самостійна робота, іноземні здобувачі освіти, дистанційне навчання, електронні освітні ресурси.

The article examines the role of independent work in the conditions of distance learning of Ukrainian as a foreign language for foreign students. An analysis of scientific research has revealed changes in attitudes towards the concept of "independent work", as well as insufficient problem coverage of mastering a non-native language by foreigners with zero level of training in connection with the complete transition to online learning in Ukraine. Various electronic educational resources and their impact on student motivation were studied. The problem of the modern computer didactic materials lack on the Ukrainian language as a foreign language, which can be used to intensify and increase the effectiveness of education, is indicated. The distance learning negative impact on the psychological state of students was noted. Relying on the practical experience of using already created distance courses on the Moodle platform, the experience of creating a new distance course based on the manual "Ukrainian cases: cards and tables" was investigated. It is shown that the actual advantage of this type of educational materials is communicative orientation. The article outlines the main advantages of

using the graphic design service Canva and the H5P platform for students as auxiliary elements in mastering and consolidating the learned material. It was revealed that the use of emotionally charged audio and video materials, as well as the use of animated films and podcasts created by teachers of the department, contributes to increasing the efficiency of the educational process. The article emphasizes that the appropriate use of multiple online services opportunities contributes to the formation of a student's personal qualities: activity, independence, responsibility. It is concluded that the distance course for students' independent work "Ukrainian cases", in which we use various electronic resources, makes it possible to individualize the educational process, helps to contribute to better assimilation by foreigners of the Ukrainian language case system in accordance with the communicative needs of students at different levels.

Key words: Ukrainian as a foreign language, independent work, foreign education seekers, distance learning, electronic educational resources.

Постановка проблеми. Нова методологія навчання, що базується на використанні інформаційних технологій, упевнено увійшла до практики діяльності вищих навчальних закладів. Актуальність все більше набуває навчання із застосуванням дистанційних освітніх технологій. У разі дистанційного навчання особливу увагу приділяється організації самостійної роботи студентів-іноземців. Ще з початком пандемії коронавірусу у 2020 році гостро відчулася проблема нестачі освітнього контенту для іноземних студентів, які вивчають нерідну мову. Але особливо актуальною проблема дистанційного навчання постала під час воєнного стану в Україні. У разі дистанційного навчання особливу увагу приділяється організації самостійної роботи студентів-іноземців.

Самостійна робота іноземних здобувачів освіти, як особливий вид освітньої діяльності, організується викладачем, здійснюється за його методичного керівництва. У сучасних умовах, коли організація освітнього процесу в університетах здійснюється в рамках електронного освітнього середовища, найважливішим питанням стає якісна організація самостійної роботи з використанням її засобів.

У статті розглядається організація самостійної роботи у системі дистанційного навчання Moodle. Як показує практичний досвід, організація контактної роботи в таких умовах становить для педагогів проблему в тому, що багато хто не знає, як використовувати той чи інший елемент системи Moodle при організації самостійної роботи. Усе сказане вище підтверджує актуальність заявленої теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль самостійної роботи у світі збільшується з кожним роком. У «Положенні про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» вказано, що самостійна робота є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять» [11]. Питанню організації самостійної роботи студентів присвячена низка наукових робіт вітчизняних дослідників, які приділяють увагу осо-

бливостям самостійної роботи як певного виду взаємодії викладача та студентів для досягнення результату освітнього процесу: А.М. Алексюк [1], О.А. Дубасенюк [6], О.Б. Нестеренко [10], Л.Т. Тюття, І.Б. Іванова [15]. На думку Л. Тютті «якщо раніше самостійна робота розглядалась як важлива складова навчального процесу, але яка все-таки поступається за вагомістю аудиторним заняттям, то за новою парадигмою освіти самостійна робота студентів визначається головним складником вищої освіти. Звідси й виникає необхідність перегляду бюджету навчального часу на регламентовані заняття за розкладом і самостійну навчальну роботу студентів, яка здійснюється під контролем викладача» [15, с. 57]. Питання структурної організації процесу самостійної роботи досліджуються у працях А.М. Алексюка, І.М. Шимко [16].

До питання впровадження дистанційного навчання у вищій школі зверталось багато закордонних та вітчизняних науковців у зв'язку зі швидким розвитком інформаційних технологій. Дистанційне, онлайн-навчання, за визначенням, є формою самостійного, індивідуального навчання [18]. Дискусії з цього питання велися в Україні багато років, зокрема в «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні», затвердженій Постановою МОН України 20 грудня. Дистанційну освіту тут визначено як форму навчання, механізм реалізації якої забезпечують відповідні технології дистанційного навчання, «технології опосередкованого активного спілкування з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи зі структурованим навчальним матеріалом, представленим в електронному вигляді» [7]. Основні принципи та перспективи дистанційної освіти в закладах вищої освіти розглядали В.М. Антонов [2], В.Ю. Биков [5]. До питання впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій та змішаного навчання у вищій школі зверталися такі науковці, як В.М. Кухаренко [8,9], О.О. Самойленко [13].

Мета статті. Перевірка ефективності використання електронних освітніх ресурсів як засобів дистанційного навчання. Аналіз прак-

тичного досвіду змістового наповнення дистанційного курсу УЯІ. Для досягнення цілей ми ставимо такі завдання, як огляд переваг та недоліків використання сучасних комп'ютерних технологій, розгляд переваг платформи H5P та сервісу для графічного дизайну Canva, використання мультиплікаційних фільмів та подкастів для формування комунікативних навичок при дистанційному навчанні.

Виклад основного матеріалу. З кожним днем зростає обсяг інформації, який необхідно транслювати студентам під час викладання нерідної мови, особливо гостро ця проблема постала у наших ВНЗ у зв'язку з неможливістю аудиторної роботи під час воєнного стану, зменшенням аудиторного навантаження та збільшенням годин на самостійну роботу. Здобуття вищої освіти наразі відбувається «через опосередковану взаємодію освітніх учасників процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [12].

Цю проблему можна вирішити збільшенням використання можливостей самостійної роботи студентів та правильною її організацією в освітньому процесі. Слід зазначити, що збільшення частки самостійної роботи вимагає перегляду підходу до правильної організації, оскільки від цього залежить результат професійної підготовки студентів.

Важливі функції самостійної роботи як форми організації навчання полягають у тому, щоб сформувати у здобувачів вищої освіти необхідні навички самостійної роботи, використовуючи різноманітні творчі види роботи, різноманітні форми пізнавальної діяльності, які б сприяли кращому засвоєнню української мови іноземними студентами. Як вважає О. Нестеренко, підготовка студента до самостійної роботи має пройти кілька стадій: від «отримання інформації до знання, а потім – до розуміння, які потрібно перетворити в керівництво для практичних дій» [10].

На нашій кафедрі створені на платформі Moodle дистанційні курси «Українська мова. Перший рівень», «Українська мова. Другий рівень: частина 1», «Українська мова. Другий рівень: частина 2». Усі курси мають тематичну структуру, яка віддзеркалює логіку вивчення УЯІ. Кожна тема в кожному курсі містить усі необхідні матеріали для роботи в аудиторії та вдома: презентації, де кожен слайд має аудіо супровід, різноманітні вправи, тексти, тести тощо. Однак слід враховувати і те, що студенти знаходяться в різних часових поясах, що робить іноді немож-

ливим проводити заняття одночасно з усією групою, і те, що вивчати нову мову абсолютно самостійно неможливо.

Існують різні електронні освітні ресурси:

- мультимедійні (інтернет-портал, освітня платформа);
- програмні продукти (електронні навчальні програми);
- образотворчі (мультимедійні презентації, картинки, фото);
- аудіо та відео (навчальні відеофільми, віртуальні екскурсії);
- текстові (електронні бібліотеки, сайти);
- електронні аналоги друкованих видань (підручники, тренажери, енциклопедії, словники та довідники).

Метою дослідження є перевірка ефективності використання електронних освітніх ресурсів як засобів дистанційного навчання на базі створеного дистанційного курсу для студентів-іноземців «Українські відмінки».

На початковому етапі оволодіння українською мовою як іноземною система відмінкових форм є найважливішою складовою, а формування мовленнєвих умінь відповідно до граматичних норм залишається основним завданням всього періоду навчання іноземців на підготовчому факультеті. Застосування у навчальній практиці створених матеріалів сприяло конструюванню вправ, вкладених у формування лексико-граматичних навичок, і завдань комунікативного характеру. Українська мова належить до групи синтетичних мов, а отже має багато флексій. Багато флексій, безліч винятків та інші мовні особливості ускладнюють процес навчання. Відбір флексій ґрунтується на приналежності слова до певної частини мови (іменник, прикметник, вказівні та присвійні займенники, числівники).

Курс створено на базі посібника «Українські відмінки: картки й таблиці», який призначений для поглибленого вивчення українських відмінків, флексій чоловічого, жіночого, середнього роду іменників, прикметників, займенників. Посібник створений у сервісі для графічного дизайну Canva [19]. Це програмне забезпечення має широкий спектр інструментів для створення слайдів з ілюстраціями, відео та текстовим матеріалом. Легкість у використанні та автоматичний дизайн слайдів дозволяють викладачеві швидко створювати барвисті, наповнені навчальним матеріалом презентації. Canva можна зробити доступним за посиланням усім охочим, що особливо зручно у випадку з презентаціями, оскільки дозволяє легко додавати посилання до дистан-

ційного курсу. Цей посібник не прив'язаний до конкретного підручника з української мови, що дає можливість використовувати його з різними навчальними матеріалами. Посібник зроблено у вигляді «слайдів-карток», кожен із яких містить ілюстративний матеріал, намальований викладачем нашої кафедри, та граматичний матеріал для розвитку мовлення. «Одночасно з візуальним каналом сприйняття інформації до роботи з картою додається слуховий канал. Поєднання візуального та слухового каналів надходження інформації покращує сприйняття запитання та утворює предметно-вербальне підґрунтя щодо побудови власного вислову» [4]. Візуалізація стимулюватиме когнітивні процеси іноземних студентів для розвитку їхньої мовної діяльності. Ця технологія ґрунтується на провідній ролі образу у процесах сприйняття та розуміння. «Емоційно забарвлений ілюстративний матеріал засвоюється набагато краще. Це дуже ефективний метод засвоєння навчального матеріалу, оскільки створює позитивне емоційне тло заняття завдяки включенню студентів до активної діяльності» [3].

Етап тренування нової лексики, закріплення відмінкових форм може бути організований через різноманітність ігрових вправ різного типу та тематики в рамках теми, що вивчається на навчальній платформі H5P. «H5P дає можливість створювати інтерактивний контент, а також використовувати та розмішувати його на сторінках сайтів або блогів, а також завантажувати створені завдання на комп'ютер» [14, с. 60]. Ця платформа дозволяє викладачам без будь-яких спеціальних знань у галузі програмування легко створювати цікавий навчальний контент, такий як презентації, ігри, тести, вікторини та багато іншого. Застосування цієї платформи підвищує мотивацію та залучення студентів до навчання. Під час апробації курсу «Українська мова. Перший рівень» ми вивчили різні інструменти та функції, доступні в H5P, характер взаємозв'язку між використанням H5P у викладанні української мови як іноземної на початковому етапі та мотивацією студентів. Найбільш вдалим інструментами платформи H5P для вивчення нерідної мови є вправи з перенесенням слів, у яких студент повинен вибрати правильний варіант слова та вставити його у потрібне місце у вправі чи тексті. У вправах типу заповнення пропущених слів студенти самостійно вписують правильні форми слова або флексії. Безперечний плюс – демонстрація правильних відповідей після виконання завдання, тому студент сам контролює свої помилки та досягнення. Найбільш яскравим є інструмент,

в якому студенти перетягують елементи із зображеннями для створення асоціацій між двома та більше елементами та створення логічних зв'язків візуальним способом, можуть використовуватися як зображення, так і текстові елементи для перетягування. За нашими спостереженнями поєднання картинки зі словом, словосполученням або фразою – одне з найулюбленіших завдань студентів. У цьому курсі ми також використовували завдання типу *Image sequencing*, що дозволяє розподілити зображення у правильному порядку з текстовою інформацією, *Multiple choice* – питання з множинною відповіддю, у яких може бути два або більше правильних варіантів відповіді. У вправах типу заповнення пропущених слів студенти самостійно вписують правильні форми слова або флексії. Безперечний плюс – демонстрація правильних відповідей після виконання завдання, тому студент сам контролює свої помилки та досягнення.

У зв'язку з переходом на дистанційну форму навчання ми спостерігаємо перехід від навчання, орієнтованого на викладача, до навчання, орієнтованого на учня, що актуалізує необхідність розвитку у тих, хто навчається, здатності до навчання та самоосвіти. Найважливішим завданням сучасної освіти є активне залучення учнів до процесу самоосвіти. Дж. Бурон стверджує, що «Фундаментальна мета, згідно з когнітивними дослідженнями, полягає в тому, щоб студенти стали незалежними, зрілими, ефективними та здатними працювати самостійно. Коли це буде досягнуто, вони не будуть потребувати таких ретельних, докладних і повторюваних пояснень від лектора, але натомість зможуть вчитися самі, більш ефективно вивчаючи те, що необхідно (більше розуміючи і менше механічно запам'ятовуючи), і знаючи, як використовувати та уявляти те, що вони вивчають» [17 с. 19].

Не можна не відзначити негативного впливу дистанційного навчання на психологічний стан студентів. Існує кілька проблем, з якими можуть зіткнутися студенти під час онлайн-занять [21]. По-перше, вони відчують втому. Втома зустрічається набагато частіше, ніж ми можемо собі уявити. По-друге, вони схильні уникати та відкладати виконання завдань. По-третє, вони стають недбалими з часом, включаючи інші рутинні дії, такі як їжа, сон, домашні справи.

Ми намагаємось зацікавити студентів додатковою роботою – переглядом невеликих мультиплікаційних фільмів українською мовою «Козаки», «Маленький великий пес». Показ автентичних мультфільмів має незаперечні переваги:

- релаксація – вивчати 6–8 годин на день іноземну мову онлайн складно;
- сприяє покращенню комунікації;
- мультфільми імітують реальні життєві ситуації;
- під час перегляду мультфільму лексика запам'ятовується набагато швидше.

Мультфільми діляться на кілька частин для легшого сприйняття з поясненнями нової лексики або українських традицій, з якими не знайомі іноземні студенти, після перегляду частини мультфільму студенти виконують завдання, зроблені також на платформі H5P. Під час перегляду мультфільму необхідно робити паузи, щоб учні могли записати нові слова чи фрази, а також необхідно просити учнів повторювати за героями, щоб їхня вимова покращувалась. Потім студенти переказують маленькі частини мультфільму. Важливо, щоб учні чули українське мовлення у природних ситуаціях.

Слухати українську мову можна також за допомогою подкастів. Подкаст – це аудіо або відеоконтент зі своєю тематикою. Студенти вибирають подкасти на цікаву для них тему і прослуховують або переглядають їх у зручний час.

Подкаст передбачає створення відео- або аудіофайлу та організацію підписки на нього та наступні файли цього автора в Інтернеті, які автоматично завантажуються на комп'ютер користувача, як тільки з'являється наступний епізод, а також «можливість програвання файлу на інших переносних пристроях, таких як iPod та

mp3-програвачі. Подкаст може стати інструментом, який дозволить викладачам інноваційним та творчим способом надати підтримку своїм студентам у навчанні. На нашій кафедрі ми створюємо невеликі аудіо та відео для наших студентів. Використання подкастів має свої плюси. По-перше, сучасне покоління все більше починає навчатися «в дорозі» (*on the go*). По-друге, у студента з'являється можливість неодноразового прослуховування чи перегляду матеріалу. По-третє, викладачі створюють ті ситуації для подкасту, які, на їхню думку, необхідні студентам для розуміння неадаптованої української мови.

Висновки. Самостійна робота студента є однією з найважливіших складових навчального процесу під час дистанційного навчання іноземних студентів. Таким чином, в умовах онлайн-занять має бути організована продуктивна самостійна робота студентів. На нашу думку, на сьогоднішній момент існує певна кількість труднощів в організації самостійної роботи студентів-іноземців в умовах дистанційного навчання. Полегшити засвоєння нового матеріалу можуть різні електронні освітні ресурси, які дають можливість наповнити урок різноманітними засобами мультимедіа, що дозволяє формувати емоційно забарвлене ставлення до матеріалу, що вивчається, сприяє підтримці уваги та мотивації учнів. Таким чином, новий дистанційний курс, в якому ми використовуємо різні електронні ресурси, сприятиме кращому засвоєнню іноземцями відмінкової системи української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підруч. для студ., аспірантів та молодих викл. Вузів. Київ: Либідь, 1998. 557 с.
2. Антонов В.М. Дистанційне навчання: логіка. Технології. Перспективи. Київ; Херсон: Штрих, 2011. 160 с.
3. Артьомова О.І., Ушакова Н.В. З досвіду використання технологій дистанційного навчання української мови іноземних студентів-початківців *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 28. С. 35–44.
4. Артьомова О.І., Ушакова Н.В. До питання реалізації принципу активної комунікативності у форматі дистанційного навчання української мови іноземців-початківців. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 29. С. 9 – 15
5. Биков В.Ю. Дистанційний навчальний процес: навч. посібник. Київ: Міленіум, 2005. 292 с.
6. Дубасенюк О.А., Антонова О.Є. Методика викладання педагогіки: курс лекцій: вид.2, доповнене. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 327 с.
7. Концепція дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В.Г. Кременем 20 грудня 2000 р.).
8. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс : навч. посіб. / за ред. В.М. Кухаренка. 3-тє вид. Харків : НТУ«ХПІ», «Торсінг», 2002. 320 с.
9. Кухаренко В.М. Екстремне дистанційне навчання в Україні: монографія / за ред.: В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. Харків: Міська друк., 2020. 409 с.
10. Нестеренко О.Б. Підвищення ефективності самостійної роботи студентів. *Інтернаука. Серія: Педагогічні науки*. No14 (36). 2017. С. 78–82
11. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах: Наказ від 02.06.1993 № 161. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0173-93>

12. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти/ Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 24. Ст. 170.
13. Самойленко О.М. Поняття дистанційної освіти та дискусії навколо неї. Збірник наукових праць. Херсон : «Міськдрук», 2011. С. 61.
14. Таблер Т. І. Використання інтерактивного контенту в електронних освітніх ресурсах у навчальному процесі сучасної школи. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2019 № 7(1). С. 54–66.
15. Тюття Л.Т., Іванова І.Б. Самостійна робота студентів в умовах інформаційного навчального середовища *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наукових праць*. 2015. № 12(14). С. 54–66.
16. Шимко І. М. Самостійна робота студентів як засіб формування особистості *Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. Праць*. Кривий Ріг, 2007. Вип. 19. С. 239–244.
17. Burón, J. Enseñar a aprender. Introducción a la metacognición. Bilbao: Mensajero, 1993. 157 p.
18. Harasim L. Learning theory and online technologies. New York: Routledge, 2012. 198 p.
19. Lisa Larson-Kelley Ready, Set, Brand!: The Canva for Work Quickstart Guide. Beginners Brain Publishing, 2015. 84 с.
20. Michael Simonson, Sharon Smaldino, Susan Zvacek Teaching and Learning at a Distance, Foundations of Distance Education, sixth edition. Information Age Publishing, Inc., 2015. 345 p.
21. Wiles G. (2020, July 30). Students share impact of online classes on their mental health. The State News. URL: <https://statenews.com/article/2020/07/students-share-impact-of-onlineclasses-ontheir-mental-health>